

Carlos Sáez, que interessarà, sens dubte, molts i diversos especialistes, perquè el llibre dóna notícia extractada o íntegra de 463 documents d'un fons inesperat de l'Institut d'Història de l'Acadèmia de les Ciències de Sant Petersburg amb una cronologia tan àmplia com és la que va de l'1 de juliol de 811 al 28 d'octubre de 1904. I no falten en aquest recull documents catalans, i de no poc interès. L'explicació és que es tracta d'un fons arreplegat per l'acadèmic tsarista Nicolai Petrovich Lijachiev (1862-1935) que els anà comprant entre la fi del segle XIX i els primers anys del XX a diversos llibreters europeus, entre ells el català Pere Marés i Oliver, «el principal exportador de los documentos que hoy forman el fondo Lijachiev» (p. 16), que no sols proporcionà documents catalans —bé que no tots els catalans li foren adquirits—, sinó també espanyols de gran vàlua i antigor.

La documentació catalana arrenca del mateix segle X, del 5 de novembre de 980, concretament, amb un diploma en mal estat de conservació, del qual hom no dóna la transcripció, ans un breu resum que ens informa que es tracta d'una permuta feta a Santa Maria d'Urgell i a Sant Pere de Vic.

El segon document català en antiguitat és també de la dècima centúria, del 12 d'abril de 997, i transmet la venda d'una casa i unes terres de Valldoreix; tampoc no se'ns en dóna la transcripció.

El segle XI compta, així mateix, amb documentació catalana: un empenyoraament del 12 de gener de 1040 d'uns béns de Terrassa, del lloc de Banyeres, íntegrament transcrit, i una venda de dos horts de la ciutat de Barcelona del 18 de gener de 1079, sols regestada.

Els documents catalans alto-medievals s'acaben amb una venda d'un mas del terme de Tost del 20 de juliol de 1167 i una donació *pro anima* al monestir de Sant Llorenç del Munt del 28 d'abril de 1193. De cap d'aquests dos di-

plomes hom no dóna sinó el regest i l'partat heurístic que inclou, com sempre al llarg de tot el llibre, dades de gran interès, entre les quals no manquen les de caràcter paleogràfic. Però aquí, en el primer document, crec que és millor parlar d'escriptura protogòtica en comptes de gòtica, i en el segon, degut a la mà del conegut escriptor Pere de Corró, d'escriptura gòtica cursiva incipient catalana i no de «cursiva aragonesa», denominació incorrecta ja superada.

Els documents catalans són encara més nombrosos i se'n trobarà en totes les altres centúries compreses en aquesta obra plena de noves insospitades i recollides amb acribia. Una obra digna del major reconeixement i gratitud.

Jesús Alturo i Perucho

La guerra de Hispania

Ed. bilingüe de J. Castro Sánchez,
Madrid, Ediciones Clásicas, 1992,
(Bibliotheca Latina)

De cabdal importància en la historiografia general de Roma i en la particular d'Espanya, l'anònim *Bellum Hispaniense* ha estat objecte d'una nova edició bilingüe (llatí-castellà) a càrrec del professor José Castro Sánchez. Encapçala l'esmentada edició una breu i amena introducció de poc més de deu planes en la qual es consideren sumàriament diversos aspectes, com ara els esdeveniments anteriors a la guerra d'Hispania, el seu desenvolupament, els personatges que hi intervenen i la localització de l'acció. També es tracta la qüestió de la relació del *Bellum Hispaniense* amb l'anomenat *Corpus Caesarianum* on, sens dubte, s'inclou; i també la problemàtica de la personalitat del seu autor, de la qual no es pot dir més del que ens deixa entreveure l'obra, i el valor ma-

teix de l'obra, fonamental, com hem dit, però no solament per a l'historiador sinó també, arran de la «vulgaritat» de la seva llengua, per al lingüista. Acaba aquesta succinta introducció informant sobre la tradició manuscrita del *Bellum Hispaniense*. Completa la introducció una bibliografia ordenada temàticament en tres apartats: edicions, on es recullen no solament les més recents sinó també altres d'antigues, utilitzades per l'editor per tal de fixar el text; traduccions al castellà que l'autor comenta críticament, i un últim apartat general intitulat «Bibliografia», on es troben els principals estudis sobre aquesta obra històrica. Tot i que no és imprescindible, potser hauria estat preferible que l'autor, en citar articles de revistes i col·laboracions en obres col·lectives, hagués especificat les planes on es troben, com és l'ús habitual. Així mateix, segons el nostre parer, potser a la introducció falten unes notes que concretin el lloc d'on s'extrauen les cites incloses en el text, com també notes bibliogràfiques sobre les qüestions tractades.

Adverteix l'autor que el text que ofereix és essencialment el text establert per Pascucci (Florència 1965), tot i que, assegura, en certs llocs s'ha estimat més la lectura d'altres editors. Certament hauria fet més palès el seu esforç si aquests canvis en el text base haguessin quedat reflectits amb claredat a l'aparat crític. Igualment, tot i que fóra redundant, potser es podia haver fet precedir el text d'un *Conspectus siglorum* que oferís, a més de la solució de les sigles dels manuscrits, que es troba a la introducció, la referència completa dels editors esmentats a l'aparat crític, la qual es troba a la bibliografia relativa a les edicions. Quant a aquest apartat crític, cal dir que les referències a les variants que hi són contingudes vénen marcades per xifres volades i no pas per les línies de l'edició, procediment habitual aquest últim que si, d'una banda,

dóna facilitats al lector, de l'altra, complica la tasca de composició de la plana.

Pel que fa a la traducció, cal remarcar que dues coses dificulten força aquesta tasca: que el text ens hagi arribat en un lamentable estat de conservació, amb un gran nombre de passatges dubtosos i de llacunes, i que l'autor del *Bellum Hispaniense* se'ns mostri més aviat maldestre, molts cops obscur. Tot això, juntament amb el desig del traductor de mantenir-se fidel al text, propòsit generalment assolit, mostren el seu coratge i la seva destresa.

Les molt abundants i erudites notes que acompanyen la traducció aclareixen al lector les diverses qüestions que van sorgint al llarg del text: des de problemes de crítica textual i de comprensió fins a aspectes relatius a personatges, fets històrics, topònims, etc. La quantitat i, en molts casos, la dimensió d'aquestes notes en justifiquen la col·locació al final de la traducció enlloc de fer-ho a peu de plana, disposició que, també cal dir-ho, resulta més còmoda al lector.

Clouen l'edició un índex de noms, un altre de topònims, que faciliten, ambdós, l'accés a informacions concretes, i un mapa de l'àmbit geogràfic de la batalla de Munda.

Pel que fa a la resta, alguns errors tipogràfics sense importància, cocernents, en bona part, al format emprat —versal·leta— per al·ludir els autors citats en la bibliografia, podien haver estat subsanats en una última revisió.

De totes maneres, les objeccions exposades, relatives generalment a la comoditat de lectura, no han de desmerèixer gens aquesta remarcable i molt útil edició bilingüe que contribueix a conèixer millor el llarg procés de romanització de la nostra Península.

Mercè Puig Rodríguez-Escalona
